

DAGSINS MEINING

Seks dagar til avgerandi valið!

Í skrivandi stund er ein vika til tað mest avgerandi løgtingsvalið í okkara tíð. Higartil hevur valstríðið mest snúð seg um teir báðar høvuðspurningarnar, sum vit kenna frá undanfarnum valum. Annar er spurningurin um framtíðarstöðu Føroya og hin er spurningurin um vælfærdarsamfelagið, hvussu samhaldsfast tað skal vera ella ikki.

Tá tað snýr seg um vælfærdarmálini er ikki so stórus munur á flokkunum. Tann borgarligi Sambands-flokkurin amast heilt upp at Javnaðarflokkinum. Fólkaflokkurin roynir at vera við, so hann ikki heilt dettur burtur ímillum, meðan Tjóðveldisflokkurin er eitt sindur meiri abstraktur.

Onkur nevndi herfyri, at tá vit fáa fullveldi, fáa vit »veruliga« vælfærd. Og nú rópa øll tjóðveldisfólk um »veruliga« vælfærd. Tá Javnaðarflokkurin setti tal á nøkur vallyfti, segði Tjóðveldisflokkurin, at slikt er valagn. Ansingarpláss, pláss á ellisheimum, lestrarbústaðir skuldu vera rættur. Men flokkurin vil ikki siga hvat málið er.

Afturímóti er Javnaðarflokkurin ítøkiligur. Tað er ein erlig søk, og so hava vit eitt mál at halda okkum til. Munur er á flokkunum, men allir vilja fremja ein eldrapolitikk, sum Javnaðarflokkurin hevur skorið í papp, so tað kunnu vit fegnast um.

Verri er við ríkisrættarliga spurninginum. Her er ikki bara munur á flokkum, men eisini innanhýsis í flokkunum, serliga Fólkaflokkinum. Eisini kunnu vit tosa um sambands- og sjálvstýrissinnaðar javn-aðarmenn, men tað tykist, at hann er farin til val sum ein flokkur um uppskotið til eina sjálvstýrislóg.

Valevni í Fólkaflokkinum føra seg so ymiskt fram, at fólk seta stórt spurnartekin við trúrvirið. Tí samstundis sum summi agitera sum reindyrkað loysing-arfólk, agitera onnur á ein hátt, sum mest kann samanberast við politisku hugsanina hjá Javnaðar-flokkinum. Men hetta er Fólkaflokkinum líkt – meira ein savning av einstaklingum enn ein floks-eind.

Tað er annars her í miðjuni, at ein semja um framtíðarstöðu Føroya skal finnast. Sjálvstýrisflokkurin hevur flutt seg inn ímóti miðjuni, og tað sama kann helst sigast um Miðflokkin, so tað verða helst hesir sum verða tungan á vágskálíni, tá ein nýggj sam-gonga skal skipast.

Sambandsflokkurin er lítið ítøkiligur í síni nýskip-anarætlan, at haðani er lítið í væntu. Hinvegin er Tjóðveldisflokkurin so viðgongdur í valstríðnum á hitt borðið, at munurin millum hann og Javnaðar-flokkin tykist í løtuni alt ov stórus til, at nakað ítøki-ligt kann spyrjast burtur. Og tað er spell, nú teir, sum tveir flokkar vinstru megin miðuna, hava nærum helvtina av atkvøðunum.

Socialurin	
	
Sosialurin Stovnaður: 1927 Ábyrgdarblaðstjóri: Jan Müller jan@socialurin.fo Blaðstjóri: Eirikur Lindenskov einkur@socialurin.fo Tíðindaleiðari: Jústinus Eidesgaard justinus@socialurin.fo Marknaðardeild: lysing@socialurin.fo Jonhard Hammer jonhard@socialurin.fo Finnbjørg Nattestad finnbjorg@socialurin.fo Anja Weihe anja@socialurin.fo Blaðfólk: Aki Bertholdsen aki@socialurin.fo Eyðun Klakstein eydun@socialurin.fo Edvard Joensen edvard@socialurin.fo Turið Kjølbro turið@socialurin.fo Stefan í Skorini stefan@socialurin.fo Heri á Rógvi heri@socialurin.fo	

VIÐMERKINGAR

Mogens Lykketoft, Maurentius Poulsen úr Ljósá og jødarnir

Svenning av Lofti
formaður í Israelsfelagnum

Sannast má, at mangt um-broyttist á mansins ævi. Tá ið eg sum ferðaleiðari havi ferðast í Ísrael við føroy-ingum, so eru altíð nøkur støð, sum verða vitjað hvørja ferð. Eitt av hesum støðum er Yad Vashem, minnishøllin í Jerusalem um teir 6 milliónir jødar-nar, sum lótu liv í Europa undir seinna heimsbarda - av nazistaðvum.

Tá ið føroysku ferðabólk-arnir eru farnir út úr bussin-um og til gongu eftir gøtu-ni, ið gongur niðan til minnishøllina, verður altíð steðgað uttanfyri. Orsøkin er, at uttanfyri høllina stendur ein lítil árabátur ella jolla.

Meðan hugt verður eftir hesum litla bátinum, greið-ur jødiski ferðaleiðarin frá, at í hesum og øðrum smá-bátum bjargaðu danir jagst-raðum jøðum úr Danmark og yvirum til Svøríki – til frælsi – undan nazistunum, sum høvdu í hyggju at taka allar danskar jødar og føra teir til fanga- og týningar-legurnar í Týskalandi.

Tá ið jødiski ferðaleiðar-in er liðugur við sína frá-greiðing, hevur tað altíð

verið mær ein serstøk gleði at greitt føroyingunum og jødiskum ferðaleiðarum frá, at føroyingar eisini vóru millum teirra, ið førd� danskar jødar yvirum til Svøríkis.

Tá havi eg greitt frá um Maurentius Poulsen, úr Ljósá, sum við fiskifari sín-um fordi so mangar jødar úr Danmark til Svøríkis. Hesi gudsóttandi og djarvi føroyski fiskimaðurin munda hava fingið góðan kristn-an förning heima í litla bygðarumhøvoinum í sundalagnum, ein förning, ið fordi hann út í livhættis-ligan bjargingarflutning av donskum jøðum yvir til Svøríkis undir krignum.

Maurentius í Ljósá var handtikin av nazistunum í 1945 og varð fyríbils settur í Froslev-fangaleguna í suður-jútlandi, haðani ætlanin var at senda hann í týska fangalegu. Men áðr-enn týskararnir fingu flutt hann, endaði kríggið og hann gjordist frælsur aftur. Maurentius kendi orðini í skriftini, ið Gud Harrin segði við Ábraham: »Eg skal signa tey, ið signa teg. Og tann, ið tær bannar, honum skal eg banna« (Mós. 12,3)

Øðrvísi var við Mogens Lykketoft hetta kveldið herfyri í Keypmannahavn, tá ið hann setti harðliga inn á Ísrael í stuðli sínum til danskar palestinar. Pale-stinar gjørd� seg annars inn á og skaddu danir likam-liga, ið vildu vísa Ísrael sín samhug.

Munur er á monnum!

VIÐMERKINGAR

Er kreppan, ið var, orsøkin til støðuna í heilsuverkinum í dag?

H. Petur Nielsen
yvirlækni

H. Petur Nielsen, yvirlækni

Tað er at fegnast um, at val-evni og flokkar nú kappast um at vísa heilsuverkinum vælvild og helst eisini um-siðir hava góðtíkið, at heilsuverkið er natúrligur og týðandi partur av nútím-ans samfelagnum.

Spurningurin er tó, um fleiri pengar er einasti og nøktandi mátin til at dag-føra og framtíðar tryggja føroyska heilsuverkið.

Hvør var støðan í áttatiár-unum og áðrenn kreppuna fyrst í nitiárunum?

Eftir danskari alin helst á leið – men sammett við hini norðanlondini var Lands-sjúkrahúsið (LS) sum eind afturúrsgilt, hóast summar funktiónir virkaðu á høgum støði. Í 1992 var tørvurin á teknologiskari basisútgerð á LS gjørdur upp til 17 mio. kr. Og ikki fyrr enn í 1991 var eitt álít liðugt um út-bygging av LS, sum krepp-an tó steðgaði. Týðandi ser-læknaøki vóru als ikki nor-merað, ikki til staðar, og serliga sjónsk var undir-manningin innan narkosu, obstetriska og pædiatriska

økið. (Fylgjurnar kann ein siggja í yvirlitum yvir perinatalan mortalitet (pinkubarnadeyða) hesi ár-ini).

Búskaparliga trongu árini í Danmark seinnu helvt av 70'unum gjøgnum øll 80'ini og inn í nitiárinu mergsugu danska heilsuverkið, so støðið bæði kvalitativt og kvantitativt lækkaði á so at siga øllum økjum. Tá tað kom til stóru sjúklinga-bólkarnar við krabbameins-og hjartasjúkum, máttu danir venja seg til, at hvørki útgerð ella førleiki, sum grannatjóðirnar bjóðaðu sínum sjúklingum, var í landinum. Teir máttu góð-taka, at land teirra ikki megnaði meir enn lutvist 1/3 av bypass-skurðvið-gerðum hini norðanlondini bjóðaðu, og at krabba-meinssjúklingar ikki sluppu framat stráluvið-gerð, sum í grannalond-unum. Eisini gjørd� ser-læknafelegini vart við, at útbúgvingarstøðið var farið undir alt mark. Drúgvá stagnatiónin viðfórði, kan-ska eina mest uttan fyri uni-versitetssjúkrahúsinu, eina diagnostiska og viðgerðar-liga nihilismu – tí tú fekk

hvussu var. Heldur ikki hava vit himprast við at bjóða fø-royingum tann ivasama soli-daritet at standa í kø saman við donum til krabbameins-viðgerð og hjartakirurgi, uttan mun til um okkara egnu figgarligu evnr vóru til aðra loysn ella ikki. Fyri danir var henda støða kanska ikki heilt órimilig. Eithvørt land má seta sínar heilsupolitisku ambitionir eftir síni figgar-liga orku. Hugburðurin her á LS og gjøgnum áriini eisini umsit-ingarliga og politiskt hevur ligið og liggur so nær uppat danskari siðvenju, at vit so at siga av fríum vilja hava "forvaltað" arbeisðslag og mál hjá kreppu-kenda dan-ska heilsuverkinum her á LS, eisini áðrenn okkara egna kreppa byrjaði. Um tørvurin á fermet-rum, teknologi og ser-læknaøkjum gjøgnum 80'ini – tá so mangar iløgur vóru gjørðar – varð settur eftir einum norðurlendskum máttistokki heldur enn ein-um donskum, er óvist um støðan hevði verið so ring í dag. Hinvegin eiga vit, hó-ast stórar iløgur standa fyri framan og nógvir trupul-

leikar enn eru at vinna á, at minnast til, at Landssjúkra-húsið gjøgnum 90'ini, hóast ein kreppukendan búskap, hevur fingið ikki sørt av nýggjari teknologi og eisini fingið týðandi serlæknaøki normeraði og mannaði og soleiðis fingið tilskot av týðningarmiklari vitan. Vit kunnu tí eisini fegnast um, at ein av teimum avgerandi vælfærdarparametrunum, nevniliga pinkubarnadeyð-in, er fallin og nú liggur millum teir lægstu í norðanlondum. Vit siggja eisini úrslit í einum av teimum størstu sjúklinga-bólkunum, har árligi deyð-in av hjartasjúku er spaku-liga fallandi seinnu áriini.

Danir hava seinnu áriini, nú teirra figgarstöða er batnað, økt munandi um bæði iløgur og figgjarkarm til heilsuverkið. Kvalitetur og kapasitetur er skjótt aftur á norðurlendskum støði. Hiðani havi eg innan áðrenn kreppuna.Hetta eig-ur tó at minna okkum á hvussu skeivt tað kann ganga tá vit lena okkum uppat útlendskum "loysn-um", og sjálvi hava valt at hava bind fyri eyguni.

Um vit innan heilsuverk-ið, – og tað geldur helst

eitt bakkast fyri føroyska heilsuverkið. Hinvegin hev-ur kreppan ikki verið so drúgv, at hon skuldi sett okkum í eina so torføra støðu, sum vit hava verið í seinastu áriini. Nógv bendir á, at okkara egna og púra frivilliga tillaging til drúgvu donsku kreppuna gav okkum eitt órimiliga lágt útgangsstöði við atlitu at manning, teknologi og arealtørvi, áðrenn okkara egna kreppa byrjaði. Ikki er tí at undrast á, at tungt er at koma uppundan aftur. Vit skulu ikki bert taka heilsu-verkið burturúr okkara egnu kreppu, men eisini úr tí donsku, sum vit sjálvi hava tikið inn á okkum. Munurin gerst alt sjónskari nú danska heilsuverkið mennist í stórum saman við positivu gongdini í danska búskapinum.

Sjálvsagt er lítil troyst í at størri partur av truplu støð-ini á m.a. LS er at finna áðrenn kreppuna.Hetta eig-ur tó at minna okkum á hvussu skeivt tað kann ganga tá vit lena okkum uppat útlendskum "loysn-um", og sjálvi hava valt at

hava bind fyri eyguni.

Um vit innan heilsuverk-ið, – og tað geldur helst

Ríkisfelagsskapurin størsta aktiv føroyinga - men hvør ræður hvørjum?

REGIN EIKHÓLM

Tíðin krevur størri eindir bæði í verjupolitiskum og figgarligum høpi. Vit hava verjusamgongur sum NATO og búskaparsamgongur sum EU, har fòrdums nationalromantikkur má víkja fyri dagfòrdum krov-um fyri at kunna klára seg í altjóða høpi. Nalvaskoð-andi nationalistiska hug-rákið er ein ræðandi hugs-unarháttur, sum annar heimsbardagið átti at havt sett ein stoppara fyri eina-ferð med alla!

Okkara ríkisfelagsskapur má hava verið langt fram-m-anfyri sína tíð, tí bæði vit 47.000 her heima og teir 20.000 føroyingar í Dan-mark hava eina vælfærd, sum mong misunnna okkum. Ikki so lægið kanska at ís-landingar hvørt ár í hund-radatali flyta til Danmarkar, tí tilveran í Íslandi er vorð-in teimum ov trælakend. Det koster at spille stor Kar, segði norðmaðurin!

Annars er ein ungur fø-royingur ein uppstikin á kenda Harvard Universi-tetinum – sum einasti í dan-ska kongarikinum í ár. Hann sigur í vitalu við sosialin (13/4-2002), at hann er uppstikin sum fø-royingur og ikki sum dani. Men um hann ikki hevði verið staddur í Danmark, ta tíðina fyrireikingin og um-sóknarprocessin stóð uppá, so hevði hetta als ikki borið til, sigur hann.

Útbúgving

Eini 1500 til 2000 føroy-ingar eru niðri í lestrar-ørindum, og tað er yvir 90% av øllum teimum, sum nema sær útbúgving uttan-lands. Í ríkisfelagsskapi-num kunnu føroyingar

nevniliga frítt nema sær út-búgving runt allan knøttin takkað veri altjóða ríks-fasilitetunum. Við eini loysing missa vit øll hesi ríkisfelagsskapinum sjálv-givnu rættindi. Sjálvt tað at lesa í Danmark verður eins og hjá íslendingum uppá nass, tí tá skulu donsku vaskikonurnar eisini til at gjalda fyri fremmand fø-roysk lesandi.

Annars er ein ungur fø-royingur ein uppstikin á kenda Harvard Universi-tetinum – sum einasti í dan-ska kongarikinum í ár.

Hann sigur í vitalu við sosialin (13/4-2002), at hann er uppstikin sum fø-royingur og ikki sum dani. Men um hann ikki hevði verið staddur í Danmark, ta tíðina fyrireikingin og um-sóknarprocessin stóð uppá, so hevði hetta als ikki borið til, sigur hann.

EU-passið

At 1/3 av øllum føroying-

um búgva í Danmark um-framt teir mongu undir út-búgving har, sigur nakað um trivnaðin í ríkisfelags-skapinum, og at okkara rík-isborgararættur er eitt aktiv, sum hevur alstóran týðning fyri føroyingar og Føroyar.

Sum brúgváhovd til EU er ríkisfelagsskapurin ein funnin fressur, umframt at EU eisini er okkara størsti marknaður. Innan fyri pass-økið stendur føroyingum frítt at velja føroyskt - ella EU-pass, og við teimum mongu rættindum, sum fylgja við EU passinum, kann tað valla undra nak-ran, at yvir 60% av føroy-ingum her á landi longu nú velja EU passið. Tað, at Føroyar kunnu standa uttanfyri EU og kortini í ávísum førum njóta javn-góð rættindi í EU, sigur nakað um hvussu smidligur ríkisfelagsskapurin er.

Hvør ræður hvørjum

Ein føroyskur fólkatings-limur hevur einans 23.500 borgarar aftan fyri seg, meðan ein danskur hevur 30.000. Ein føroyskur fólkatingslimur hevur so-statt uppá seg 20% meiri at siga í danska Fólkatingi-num enn ein danskur fólka-tingslimur. Føroyingar eru soleiðis meiri ráðandi í Fólkatiningum enn danir í

mun til fólkatali, umframt at danir stilla føroyingum frítt til at loysa, um meirluti er fyri tí í Føroyum - ongín tvingsil.

Størri eindir hava ofta figgarligar fyrimunir, og ríkisfelagsskapurin er einki undantak í so máta. Kendi Árhus professarin, Martin Paldam, sigur í viðtalu við B.T. (21/2-1995), at livifót-urin í Føroyum vildi lækk-að við 25%, um vit fara úr ríkisfelagsskapinum t.v.s., at Føroyar við loysingini høvdu fingið sama livifót sum Skotland og Portugal.

Loysingarfrælsið

Loysingarhópurin sigur hinvegin, at framtíðin gerst tryggari, og at Føroyar ver-ða betri at liva í aftaná eina loysing. Men okkara lítil-leiki og einstreingjaða vinnulív gevur ikki stóra trygd í sjálvum sær og beinrakni og hegnisliga gjørdi dokumentarfílímurin úr Hattarvík, "Burturhug-ur", hjá Tóta Árnasyni, gevur okkum eina ræðandi mynd av, hvussu eitt lítið samfelag kann verða slept uppá fjall, tá tað figgarliga ikki longur er gevandi. Nútímans føroyingurin krevur meira í vælfærd enn vetrar-kvিন্নurá Hattarvík!

Einn dagfórdur ríkis-felagsskapur vil framhald-

andi kunna tryggja, at lívs-frælsi og samhaldsfesti verður verandi í føroyska gerandisdegnum, og er tí eisini fyri nútíðarmenniskja

meiri nøktandi, enn eitt loysingarfrælsi við 25% lægri livifóti, lítlari trygd og skerdum rættindum ann-ars.

Einastandandi upp-lestur og skaldsøga

Ólavur í Beiti <i>rithøvundur</i>	
	
Tað hevur verið hugaligt og stimbrandi at hoyrt upplesturin hjá Páll Danielsen av skaldsøgu-ni hjá Oddvør Johansen – »Tá ið eg havi málað summarhúsið«. Og tað er ikki minni hugaligt og stimbrandi at aðrir høvundar nú eisini eru farnir at lýsa samtíðina, sum Oddvør hevur gjørt í hesi nýggju skaldsøguni so frálíka væl.	
Sjálvur havi eg roynt at skriva frá mínum sjónar-horni og gav í 1989 stutt-søgusavnið »Einaferð« út, og nerti við nakrar tættir frá tíðini tá, sum Oddvør eisini hevur hegnisliga lýst í síni nýggju skaldsøgu. Tað var ein roynd hjá mær í 1989 at geva lesaranum	
nakað annað og øðrvísi tá, og nú siggi eg eftir at hava hørt skaldsøguna hjá Oddvør Johansen, at henda royndin var ikki til fánýtis.	
Og nú er so bara at vóna at uppaftur yngri høvundar fara at skriva, tí hevur tað verið nógv at skriva um – tað er neyvnan minni nú! Hugsí um alla hesa nýggju tøknaia, ið komin er fram seinnu ár-ini, við øllum møguleik-unum á bæði einum og øðrum øki, sum skald-skapurin ikki enn hevur gjørt nakað við!	